

шини студентського куреня Гончаренко і Отаманський надто нагадують сержантів з американських і російських фільмів, з різким переходом в «отців-командирів». Найбільше шансів – у родини генерала Савицького, сини якого Андрій і Олекса представляють відповідно лінії бою і шпигунської інтриги. Але, навіть взяті разом, вони виразністю поступаються Муравйову–Салію. Лишаються... так, власне, герої Крут, навколо яких усе фільмове дійство мало розгорнутися. Але відведеного на них драматургічного матеріалу вистачило лише на створення одноликої маси, що з неї виділяються Андрій Савицький – як головний герой, та Григорій Пипський – за рахунок вирішеної в напруженій солодково-сентиментальному ключі родинної історії, з цукерками і в'язаним нагрудником (звісно, саме його, пробитого більшовицькою кулею й закривавленого, принесуть невтішному батькові). Варто зазначити, що стереотип «хлопчиків, відправлених владою на забій», вочевидь витав над авторами – принаймні, інфантильність оборонців всіляко підкреслюється. Виразно показано, як і слід було очікувати, лише представників Студентського куреня, та й ті подекуди більше нагадують учнів середньої школи, аніж студентів (підкреслено хлопчачу зовнішність мають Пипський і Гойда: останнього і кличуть відповідно – «Валерик», та й юнацьку енергію хлопці викидають переважно дрібним бешкетом). Якщо Муравйов, інfernальний більшовик-декадент, показаний «під знаком» морфії, то атрибутом крутян стають... цукерки. Спершу їх вручають Пипському люблячі батько й сестричка, а згодом їх же полонені студенти з'їдають в очікуванні розстрілу. До речі, найтриваліша сцена ліричної лінії – спроба освідчитися – відбувається в кондитерській, а хитання дівчини, яке тістечко взяти – з какао чи цитриною, – є прозорою, хоч і не дуже дотепною метафорою на вибір між братами Савицькими, брUNETом Олексою і руським Андрієм. Можна сказати, що наївно-солодкавим, «цукерковим» є авторське бачення головних героїв у цілому (не те щоб наш кінематограф загалом на таке не страждав, але в «Крутах» це вже надміру).

Чи є все ж таки позитивний момент у стрічці, що частково виправдало б витрачені на нього бюджетні мільйони? Хоч як це дивно, це... її кон'юнктурність. Кінокон'юнктура в Україні стає патріотичною і розширює цю тематику, і це все-таки добре. Другий позитивний «симптом» (пов'язаний з першим) – те, що завдяки ширшому державному фінансуванню така тематика поступово перестає бути справою кількох режисерів-ентузіастів і охоплює ширші кінематографічні кола. Сподіваємося лише, що в майбутньому це озветься не лише кількістю, а й якістю (можливо, Держкіно варто задуматися про бодай якийсь контроль якості для фінансованих фільмів?). «Крути» важко назвати повноцінним зверненням до теми. Їх сприймаєш як стрічку-виклик: «Ми спробували, тепер ви зніміть краще!». Тож чекаймо на наступні кіно-Крути, що стануть не поразкою, а перемогою українського кіно – адже й Крути історичні, попри суспільний стереотип, по суті були українською перемогою.

Людина з табуретом і людина зі зброєю

Лариса Іванишина

Леонід Кантер з дочкою у фільмі «Людина з табуретом». Режисер Ярослав Попов. Україна. 2019.

«Людина з табуретом»

Ідея Леоніда Кантера
Режисер Ярослав Попов
Композитори: Тарас та Марко Галаневичі
Анімація: RIDNI Animation
Проект Діани Карпенко «Казки, які збирає маленька Маґдалена»
Продюсерка Катерина Мізіна
Кошти: «Спільнокошти», «Український культурний фонд». 2019.

Документальний повнометражний фільм Ярослава Попова «Людина з табуретом» у лютому вийшов у прокат. Його головний герой – режисер і мандрівник Леонід Кантер¹. Вибір героя логічний для Ярослава Попова, оскільки він уже давно співпрацював з Леонідом, монтував його попередні фільми, і на початку 2018-го вони разом почали роботу над цим фільмом. На екрані – справді унікальна особистість, одержима свободою, і не на словах, а в житті, особистість, що до певної міри є реінкарнацією творчої людини і мандрівника Григорія Сковороди, тільки одруженого і без філософських трактатів.

У Ліни Костенко є вірш про японця, який захопився ризикованою справою – альпінізмом – сам по собі: «Не на показ, не в кадрі, не навмисне, / не задля слави, грошей чи забав, – / своє життя, як скеля прямовисне, / сам на одинці з долею долав.» («Наомі Уемура»).

До таких унікальних людей, хто бачить сенс не в традицій-

¹ Леонід Кантер – кінорежисер, мандрівник. Зняв фільми «З табуретом до Атлантичного океану», «З табуретом через Гімалаї», «Війна за власний рахунок», «Добровольці Божої Чоти», «Міф» (два останніх спільно з Романом Яснієм).

них житейських вимірах «робота – домівка», хто кидає викилик долі, хто, зрештою, здатен до безоглядного ризику, належить режисер Леонід Кантер. Будучи, як дізнаємось із Вікіпедії, успішним продюсером, засновником кіностудії «Лізард фільмс», він залишає свій бізнес і вигадає гру «З табуретом до океану». Йому забалося подолати відстані до чотирьох океанів – Атлантичного, Індійського, Тихого і Північного, щоб, діставшись туди, поставити біля них звичайний кухонний табурет, причому для Леоніда Кантера цей момент був принциповим. Цю дивну забавку він виконував як місію, як самоствердження, зрештою, як сенс життя, не шкодуючи часу на подолання величезних відстаней «на перекладних». Але, на відміну від самітника Уемурі, Леонід був режисером і власні подорожі робив матеріалом своїх фільмів. Став відомим як автор документальних стрічок про ті подорожі. Причому Леонід Кантер і тут був унікальним, бо фіксував на камеру себе, свою родину і своїх друзів серед аборигенів у різних куточках світу. І робив це тому, що вони поділяли його одержимість океанами з неодмінним талісманом-табуретом. Романтика мандрів і побутовий, приземлений предмет: дивне поєднання – чи не так? Табурет можна сприйняти просто як дивацтво, а можна знайти в цьому дивацтві і сенс: замість сидіти на кухні, людина освоює світ, як це робили першовідкривачі, й табурет – це частинка рідного дому, такий собі оберіг.

Він мав однодумців, молодих людей. Як розповідає Кирило Кравцов з Білорусії (давав притулок мандрівникам у своєму помешканні), він, поспілкувавшись з Льонею, покинув роботу в офісі й пішов з ними, тому що зрозумів: це те, чому варто присвятити життя. Мандрувати далекими світами – без комфорту, без зручностей – довелося і Леонідовій дружині Діані Карпенко з донею Магдаленою. В кадрі часто фігурують дороги й різні засоби пересування – легковики, вантажні машини, а на Карибських островах – старенькі морські судна і човни. Мандрівники, включаючи дитину, обвіяні вітрами далеких континентів.

Сюжет стрічки «Людина з табуретом» – це подорож з Канади через 15 країн аж до крайньої точки Південної Америки – мису Горн. В Канаду Леонід прилетів сам, але в Торонто сталась неприємність: дівчина, в якій він ночував, звинуватила його в крадіжці коштовностей, як наслідок – слідство, потреба найняти адвоката, а щоб його найняти, довелося влаштуватись на роботу. Напередодні суду дівчина повідомила, що коштовності знайшлися, і розкажує це вона на камеру, всміхаючись, що їй, яка завдала прикростей людині, не робить честі. У Штатах Леонід з'єднується з родиною, до них долучаються інші супутники, вони купують авто й рухаються до Мексики. Авто ламається, далі їдуть автостопом. А в Мексиці, як і в невеликих острівних країнах, зокрема й на острові, де живе індіанське плем'я Куна-яла, знімають місцеві свята, карнавали, ходу музикантів, і це видовище можна назвати словами Ернеста Гемінгвея про свято, яке завжди з тобою.

Та в моменти, коли бачиш ночівлю мандрівників, проймешся співчуттям до них, особливо до жінки з дитям. Коли дістались Колумбії, дружина Леоніда народила другу доне-

чку. Тож шлях через Бразилію проклали вже самі чоловіки, і до мису Горн дісталися врешті-решт двоє з них – Леонід Кантор і Кирило Кравцов. Там і поставили маленький табурет.

У цій 60-тисячкілометровій мандрівці минув цілий рік (2010-й) бурхливого і яскравого життя, насиченого враженнями, а головне – зафіксованого. Був ще один маршрут – до Льодовитого океану, але у фільмі Ярослава Попова про нього тільки згадується. Після цієї подорожі родина вирішила знайти прийнятне для них місце в Україні й там оселитися. Ним став хутір Обирки на Чернігівщині, названий творчим поселенням. Сільська хата, клаптик землі. До фільму увійшла радісна подія – жнива: сільські жінки в національних костюмах жнуть пшеницю, а Леонід молотить її ціпом. Довкола – чимало друзів, усім весело в стихії свята. Це дійство Леонід назвав фестивалем «Хліб власними руками». Він пише і видає книжку «З табуретом до океану». Та от в «океанні» сюжети вриваються події на Майдані, услід за тим – російсько-українська війна на Донбасі. Леонід Кантер з перших днів на Майдані, потім іде добровольцем, воює і знімає на камеру бачене там. Досить оперативно виходять його стрічки «Війна за власний рахунок», «Воїни Божої чоти» і «Міф» (два останніх у співавторстві з Романом Яснієм). В «Людині з табуретом» про Леоніда згадують бойові побратими. Один із них каже: «Льоня й інстинкт самозбереження – речі несумісні». Кожної миті впродовж кількох тижнів, що він провів у терміналі в Донецькому аеропорту, був постійно у великій небезпеці, там чуємо його молитву, яку Бог почув і зберіг йому життя. То чому ж говорять його побратими, а не сам Леонід? Вони кажуть, що війна змінила Льоню, про те, що зникло світло, яким він світився і світив іншим. І от він уже не на Донбасі, а в Обирках. Обличчя серйозне і печальне. Він говорить на камеру і це його остання сповідь: про те, що творчість – це ніщо, порожнеча, він звертається до своєї родини, якої немає поруч з ним, – дружина з дітками пішла від нього. Немає істерики, він просить простити його і говорить їм про свою любов. А в його руках – зброя. Ми не побачимо, як вона вистрілить. Звістка про те, що Леоніда Кантера не стало, облетіла країну 5 червня 2018 року. Він залишив по собі трійко діток, фільми-щоденники його бурхливого життя. Й численні повідомлення в інтернеті про його самогубство.

Але чому це сталося? Війна... Але ж у бойових діях загинуло стільки воїнів, багатьох покалічено, та вони, покалічені, живуть, а деякі навіть захоплюються спортом. Чому ж залишила воля до життя цю фізично здорову людину? Перевитрати адреналіну виснажили його психічно? Не зміг витримати самотності, не зміг жити без дружини й дітей? На ці питання відповіді немає. Дружина пояснила: це сталося тому, що нікого не було поруч, усі знали його сильним, а він потребував підтримки.

Так у «Людині з табуретом» виникла проблема посттравматичного синдрому, здатного психічно знищити людину. Депресія вичерпує життєву енергію. А, можливо, виною привселюдність, до якої звик режисер і, коли її не

стало, ці «найлукавіші з тенет» зіграли з ним злий жарт. Фільм Ярослава Попова зроблено майстерно, його цікаво дивитись, він невимушено вводить глядача у світ непересічної особистості. Людини, одержимої свободою, що намагалася бути вільною від грошей у світі, де всі стали невірниками споживання. Людини, яка легко долала неймовірні відстані, але не змогла подолати депресію. На початку 2018 року на одному з телеканалів він говорив

з приводу виходу на екрани фільму «Міф»: «Коли ви побачите, хто такий Василь Сліпак, дізнаєтеся про нього більше, то зрозумієте, що не можна було не зняти цю історію. Для кінематографіста ця історія унікальна, адже відбувається перевтілення людини. Оперний співак перетворюється на вояка просто перед нашими очима. Ця історія і кумедна, і водночас трагічна, тому що головний герой гине». Сьогодні ці слова – про нього, Леоніда Кантера.

«За нашу і вашу свободу!». Польські аси у Битві за Британію

Анастасія Пащенко

«Дивізіон надії»

Сценаристи: Кшиштоф Бурдза, Томаш Кепські, Яцек Самойлович
Режисер: Деніс Деліч
Оператор: Вальдемар Шмідт
У ролях: Мацей Закосцельний, Пьотр Адамчук, Джон Кей Стіл, Анна Прус, Нік Голдман, Стеффен Меннекес, Кара Теоболд
Польща, Великобританія. 2018

Кара Теоболд і Пьотр Адамчук у фільмі «Дивізіон надії»
Режисер Деніс Деліч. Польща, Великобританія. 2018.

1940 рік. Нацисти окупували чималу частину Європи, ще якась частина їм симпатизує, СРСР ще не влився до лав нової Антанти, і єдиним bastionом у протистоянні Гітлеру стає Великобританія. Чи вдасться їй вистояти без союзників? Це питання ставить перед собою і британський уряд. І Черчилль приймає неординарне, хоч у цілому логічне рішення: запросити до діючих військових сил іноземців. Так британські повітряні війська поповнюють польські пілоти, що втратили державу, проте не бойовий дух. 1942 року виходить книга відомого польського мандрівника й письменника Аркадія Фідлера «Дивізіон 303», присвячена героїчним співвітчизникам, а у 2018-му її переносять на екран польські кінематографісти в копродукції з британськими.

«Дивізіон надії» Деніса Деліча – фільм не стільки про війну, скільки про патріотизм, політику, військову співдружність... і, звісно, надію. Книгу написано, коли до кінця війни було ще неблизько і фінал її видавався далеко не очевидним. Основна дія екранізації відбувається в 1940 році (зі флешбеками в 1938-й) у навчальному таборі для пілотів. За кадром лишається історія окупації Польщі, те, як літуни діставалися Англії. Стрічка розповідає про початковий етап служби поляків у британській армії та про те, як змінювалося ставлення до них – від зверхності до

визнання національними героями. Фільм динамічний, досить легкий і цікавий. Попри те, що присвячений він будням військового літуна і нічого наддраматичного в ньому немає. Так, чимало екранних хвилин віддано повітряним боям, і про вправність та героїзм поляків там згадано не раз – проте все це сприймається як їхні «труди і дні», і здається, що літати й воювати для героїв так само органічно, як для офісного працівника сідати за комп'ютер. Тому, коли коханка головного героя Яна Зумбаха влаштовує для нього переведення на безпечну посаду інструктора і він відмовляється, – це виглядає переконливо. Справді, важко уявити собі цього «польського сокола», що подолав пів-Європи, аби боротися з ворогом, списаним на землю. Оцей «буденний героїзм», без зайвого пафосу й надрику, приваблює чи не найбільше. Показовий тут найтрагічніший момент фільму. Під час бенкету приходиться звістка про загибель декількох польських пілотів. Музика замовкає, присутні випивають за загиблих товаришів... а потім поляки у тиші починають танцювати зі своїми англійськими подругами. Загиблих пам'ятають і шанують – та життя триває. Зрештою, за це вони й віддали своє...

Вдалим вийшов колективний герой – польські й англійські військові. Вони яскраві, впізнавані та, хоч екранного часу на кожного припало небагато, індивідуалізовані. Во-